

Methodieken en werkvormen

Begeleiden jeugdleden –

Theorie Basisvaardigheden voor het omgaan met kinderen

Maker: Scouting Nederland, Trainershandleiding (Commissie Trainingen en Vorming)

Datum van productie: 5 maart 2015, aangepast december 2023

Begeleiden jeugdleden –

Theorie Basisvaardigheden voor het omgaan met kinderen en jongeren

Dit is geen officieel document van Scouting Nederland, maar is door Scouting Nederland geselecteerd omdat het een goed voorbeeld is van hoe je zelf met dit onderwerp aan de slag kunt gaan. Hierdoor kan het zijn dat sommige onderdelen van dit document niet geheel overeenkomen met wat Scouting Nederland normaal communiceert.

Begeleiden jeugdleden – Theorie Basisvaardigheden voor het omgaan met kinderen en jongeren

Basisvaardigheden voor het omgaan met kinderen (Bever, Welpen en Scouts)

In 'Begeleiden jeugdleden – Theorie spel in ontwikkeling' heb je meer informatie gekregen over leeftijd en ontwikkelingsfasen van bevers, welpen en scouts. In deze theorie vind je informatie over hoe je met deze kinderen kunt omgaan. Dit zijn slechts enkele basisvaardigheden en deze vaardigheden maken je zeker niet tot een volwaardig opvoeder (dat kan ook niet in één dagdeel). Wel geven ze wat ideeën en handreikingen om met kinderen met afwijkend gedrag om te gaan.

Complimentjes geven

Door jeugdleden complimenten te geven, stimuleer je ze op een positieve manier en lever je een bijdrage aan hun zelfvertrouwen. Een positieve benadering (benoem welk gedrag je wel wilt zien en dat gedrag ook positief bekrachtigen) werkt ook beter dan zeggen wat je niet wilt zien. Let wel op dat je het niet overdrijft. Teveel positieve bevestiging (alles is altijd geweldig) werkt averechts en zorgt juist voor onderprestatie.

Tips voor het geven van goede complimenten:

- Prijs de inspanning, de moeite die een jeugdlid doet en niet het resultaat. Hiermee stimuleer je het opdoen van nieuwe ervaringen, het leren van nieuwe dingen. Schep de veiligheid waarin het niet erg is als een kind een keer faalt.
- Benoem het gedrag concreet. Gebruik daarbij zo veel mogelijk objectieve woorden (vertel wat je ziet, niet wat je voelt).
- Wees eerlijk en 'op maat'.
- Maak geen onderlinge vergelijking tussen jeugdleden.
- Doe het direct na het vertoonde gedrag, zodat voor het kind er een duidelijke koppeling is tussen jouw reactie en het gedrag.
- Neem eens de tijd om naar je jeugdleden te kijken en te zien welke goede dingen ze doen. Zo zorg je ervoor dat je elk jeugdlid een compliment kunt geven.

Onverwacht belangstelling tonen

Naast het geven van complimenten, kun je ook positieve aandacht schenken aan jeugdleden op een moment dat ze leuk bezig zijn en het niet verwachten. Ga zomaar eens bij een groepje kinderen zitten dat leuk bezig is en vertel ze dat je het fijn vindt dat ze zo bezig zijn en waarom. Geef aandacht aan ze en waardeer de leuke dingen die jeugdleden doen. Dit kun je al doen door ze een aai over de bol of een knipoog te geven, door geïnteresseerd te vragen naar waar een jeugdlid mee bezig is of door op een andere manier belangstelling te tonen.

Grenzen stellen

Een aantal voordelen van het stellen van duidelijke regels en grenzen:

- Ze bevorderen de sfeer.
- Ze bieden veiligheid en houvast.
- Jeugdleden leren rekening te houden met elkaar.

Wanneer leiding afwijkt van de gestelde grenzen, wordt dit gezien als een beloning.

Afhankelijk van de leeftijd stel je regels en afspraken samen met de jeugdleden op. Zet de regels en afspraken ook op papier, zo mogelijk met ondersteuning van plaatjes of foto's. Dit kun je ook samen met je jeugdleden doen, bijvoorbeeld in stripvorm, met behulp van collages of door ze zelf 'goede' en 'foute' foto's te laten maken. Houd het lijstje regels beperkt: 10 regels onthouden, is al lastig voor veel jeugdleden.

Vervolgens gaat het erom deze regels en grenzen te handhaven. Wat doe je als een jeugdlid over de grens gaat?

- Leg duidelijk en objectief aan het jeugdlid uit welk gedrag je niet goed vindt.
- Laat zien of leg uit welk effect het negatieve gedrag heeft.
- Bied alternatieven en vertel wat het een jeugdlid oplevert om meer gewenst gedrag te laten zien. Bevorder gewenst gedrag door het geven van complimenten.
- Als je een straf geeft, zorg er dan voor dat de straf in relatie staat tot het ongewenste gedrag en dat de straf, net als bij complimenten geven, 'op maat' is. Als een jeugdlid bijvoorbeeld iets kapot maakt, laat je hem of haar bijvoorbeeld de schade herstellen of laat je hem of haar een klusje doen voor geld om iets nieuws aan te kunnen schaffen. Een jeugdlid als straf de afwas laten doen, leert hem niet wat de consequente van zijn gedrag is. Vanaf ongeveer 11 jaar kun je het jeugdlid zelf ook betrekken bij het bedenken van een straf. Let wel op, sommige kinderen bedenken een veel zwaardere straf voor zichzelf dan jij ze gegeven zou hebben.
- Wees consequent in het begrenzen van gedrag, dat zorgt voor duidelijkheid en veiligheid. Handel het liefst net voordat de grens bereikt is, zodat je een jeugdlid de kans geeft zijn of haar gedrag aan te passen. Kinderen zijn altijd op zoek naar grenzen en jij zult moeten aangeven waar die liggen.

Negeren

Soms kan het helpen om negatief gedrag te negeren. Je kunt immers niet op alle slakken zout leggen en kleine dingen gaan ook vaak vanzelf voorbij als je ze negeert. Dit is echter niet altijd het geval. Ga in dat geval op zoek naar de reden waarom een jeugdlid aandacht van je vraagt. Waarom gedraagt het kind zich zo stoer, schreeuwerig, dwars of clownesk? Het kan voor een jeugdlid lastig zijn om de gevoelens onder woorden te brengen en aan te geven waar daadwerkelijk behoefte aan is. Dit geldt overigens niet alleen voor jonge kinderen, ook oudere kinderen en volwassenen vinden dit soms nog lastig. Probeer te luisteren naar wat een jeugdlid zegt of bedoelt te zeggen, probeer de reden van het gedrag te achterhalen en bied het jeugdlid een positief alternatief waarmee hij of zij jouw aandacht kan krijgen. De kans is anders groot dat het negatieve gedrag verergert of dat het jeugdlid op zoek gaat naar een andere negatieve manier waarop hij of zij jouw aandacht kan krijgen. Een jeugdlid kan bijvoorbeeld heel dwars zijn, terwijl het juist ergens bang voor is. Dit gedrag negeren, lost het negatieve gedrag niet op, aangezien er geen oplossing komt voor zijn of haar angst.

Reageer wel altijd op gevaarlijk gedrag!

Consequent zijn

Wees voorspelbaar voor de jeugdleden. Dit schept ruimte voor vertrouwen, omdat ze weten hoe je zult reageren en dat je ze serieus zult nemen.

Structuur

Probeer ook voorspelbaarheid en vaste regelmaat in je opkomst te creëren. Scouting biedt hiertoe meer dan voldoende mogelijkheden, bijvoorbeeld door het openen en het sluiten. Maar je kunt ook denken aan een vaste drinkpauze, het altijd even beginnen met een renspel na de opening, afsluiten met een rustige activiteit en dergelijke.

Rust

Zorg voor voldoende rust in je programma. Jeugdleden zijn lang niet altijd in staat om zelf aan te geven wanneer ze rust nodig hebben. Als leidinggevende heb je dan ook een rol in het bieden van een rustmoment. Dit kun je doen door voor afwisseling in je programma te zorgen tussen drukke en rustige activiteiten en door het inlassen van een drinkpauze. Daarnaast hebben sommige jeugdleden iets vaker een rustmoment nodig dan andere. Dit is vooral belangrijk voor jeugdleden die uit zichzelf niet tot rust komen en maar bezig blijven. Wees hierop bedacht en zorg ervoor dat je deze jeugdleden een (extra) rustmoment kunt bieden. Bijvoorbeeld door ze even een andere opdracht te geven (zoals iets uitdelen) of even bij je te roepen. Misschien kun je in (of rondom) je Scoutinggebouw een rustpunt creëren door een hoek in te richten met zachte kussens en kleden (vooral voor de wat jongere kinderen). Maar ook voor oudere kinderen is een 'relaxhoek', met bijvoorbeeld een oud zacht bankstel of wat zitzakken, lekker om tot rust te komen.

Afwisseling bieden

Bied afwisselende activiteiten. Onderbreek een lange activiteit door bijvoorbeeld een drinkpauze in te lassen of even een kort renspel tussendoor te doen bij een lange, rustige activiteit. Hiermee voorkom je dat erg onrustige kinderen die snel afgeleid zijn, zich gaan vervelen en dus andere dingen gaan doen, zoals plagen of zeuren. Als je groep nog goed bezig is en je wilt niet de hele activiteit voor één of een paar kinderen onderbreken, dan kun je er ook voor kiezen om die kinderen bijvoorbeeld even een opdracht voor jou te laten doen (en zich zo nog belangrijk te voelen ook!).

Verantwoordelijkheid geven

Maak de jeugdleden medeverantwoordelijk voor het programma. Geef ze verantwoordelijkheden en taken op hun niveau (al is dat zorgen dat iedereen een beker krijgt tijdens een drinkpauze). Maak een aantal 'klierende' kinderen bijvoorbeeld verantwoordelijk voor het goede verloop van een activiteit. ('Willen jullie er met zijn tweeën of drieën voor zorgen dat het spel leuk verloopt?'). Laat het aan een meer ervaren jeugdlid over om een minder ervaren jeugdlid te begeleiden. Maak het probleem van één kind tot dat van de hele speltak. Bespreek met alle jeugdleden van de speltak hoe jullie er met elkaar voor zorgen dat iedereen mee kan doen, bijvoorbeeld als een jeugdlid niet zo snel is of niet zo goed hoort. Hiermee geef je de jeugdleden zelf invloed op het plezier dat ze hebben. Kinderen zijn vaak heel creatief in het bedenken van oplossingen, daar kun je goed gebruik van maken.

Herhalen

Herhaal regelmatig en geef uitleg in kleine stapjes. Gebruik als ezelsbruggetje: praatje, plaatje, daadje. Hiermee komen de leerstijlen van Kolb allemaal aan bod. Introduceer een nieuw spel of een nieuwe activiteit bijvoorbeeld niet in zijn geheel, maar leg een paar basisregels uit en voeg daar, als deze worden begrepen, regels aan toe. Zo bouw je geleidelijk een activiteit of spel op.

Jongere kinderen en kinderen die moeilijk leren, vinden het prettig als er vaak wordt herhaald. Het lijkt wel of ze niet genoeg kunnen krijgen van hetzelfde spel of hetzelfde verhaal. Laat de oudere kinderen de andere kinderen eventueel helpen bij dit herhalen. Zo kunnen zij laten zien dat ze het begrepen hebben en de jongere of moeilijker lerende kinderen helpen. Pas wel op dat ze de ander niet als 'dom' betitelen! Leg bijvoorbeeld uit, dat iedereen dingen heeft die hij of zij goed kan en dingen die hij of zij minder goed kan.

Meer informatie over het uitleggen en begeleiden van een spel of activiteit, vind je op de website van Scouting Nederland (www.scouting.nl) bij de verschillende speltakken.

Verduidelijken

Orden de situatie, verduidelijk de situatie. Leg uit wat er gebeurt en waarom (kort). Maak de situatie eventueel overzichtelijk, bijvoorbeeld door de groep kleiner te maken of in tweeën te splitsen, of door het aantal materialen te verminderen. Voor kinderen, en vooral voor kinderen die extra aandacht nodig hebben (drukke kinderen, moeilijk lerende kinderen of kinderen met gedragsproblemen), is het prettig- als ze de situatie kunnen overzien. Ze voelen zich meer betrokken bij een spel in een kleinere groep, dan wanneer ze met de hele speltak over het grasveld aan het rennen zijn. Ben je bezig met een creatieve activiteit, zorg dan bijvoorbeeld dat je groepjes kinderen (desnoods maar twee personen of iemand alleen) aan een tafeltje zet en dat de hoeveelheid materialen die op hun tafeltje ligt niet te veel is.

Basisvaardigheden voor het omgaan met jongeren (Explorers en Roverscouts)

In 'Begeleiden jeugdleden – Theorie spel in ontwikkeling' heb je meer informatie gekregen over leeftijd en ontwikkelingsfasen van explorers en roverscouts. In deze paragraaf vind je informatie over hoe je met deze jongeren kunt omgaan. Dit zijn slechts enkele basisvaardigheden en deze vaardigheden maken je zeker niet tot een volleerd opvoeder (dat kan ook niet in één dagdeel). Wel geven ze wat ideeën en handreikingen om met jongeren met afwijkend gedrag om te gaan.

Complimentjes geven

Door jongeren complimenten te geven, stimuleer je ze op een positieve manier en lever je een bijdrage aan hun zelfvertrouwen. Een positieve benadering (benoem welk gedrag je wel wilt zien en dat gedrag ook positief bekrachtigen) werkt ook beter dan zeggen wat je niet wilt zien. Let wel op dat je het niet overdrijft. Teveel positieve bevestiging (alles is altijd geweldig) werkt averechts en zorgt juist voor onder-prestatie.

Tips voor het geven van goede complimenten:

- Prijs de inspanning, de moeite die een jongere doet en niet het resultaat. Hiermee stimuleer je het opdoen van nieuwe ervaringen, het leren van nieuwe dingen. Schep de veiligheid waarin het niet erg is als een jongere een keer faalt.
- Benoem het gedrag concreet. Gebruik daarbij zo veel mogelijk objectieve woorden (vertel wat je ziet, niet wat je voelt).
- Wees eerlijk en 'op maat'.
- Maak geen onderlinge vergelijking tussen jongeren.
- Doe het direct na het vertoonde gedrag.
- Neem eens de tijd om naar je jongeren te kijken en te zien welke goede dingen ze doen. Zo zorg je ervoor dat je elke jongere een compliment kunt geven.

Belangstelling tonen

Naast het geven van complimenten, kun je ook positieve aandacht schenken aan jongeren op een moment dat ze het niet verwachten. En goed gesprek bij een kampvuur, vragen hoe de examens zijn verlopen, geïnteresseerd vragen waar iemand mee bezig is of op een andere manier belangstelling tonen, geeft jongeren het gevoel dat ze gewaardeerd worden.

Grenzen stellen

Een aantal voordelen van het stellen van duidelijke regels en grenzen:

- Ze bevorderen de sfeer.
- Ze bieden veiligheid en houvast.
- Jeugdleden leren rekening te houden met elkaar.

Ook voor explorers en jongere roverscouts is het van belang om duidelijkheid te scheppen. Uiteraard stel je deze regels gezamenlijk op, maar het is jouw taak als begeleider of adviseur om te zorgen dat de regels worden nageleefd.

Vervolgens gaat het erom deze regels en grenzen te handhaven. Wat doe je als een jongere over de grens gaat?

- Leg duidelijk en objectief aan de jongere uit welk gedrag je niet goed vindt.
- Laat zien of leg uit welk effect het negatieve gedrag heeft.
- Bied alternatieven en vertel wat het een jongere oplevert om meer gewenst gedrag te laten zien. Bevorder gewenst gedrag door het geven van complimenten.
- Als je een straf geeft, zorg er dan voor dat de straf in relatie staat tot het ongewenste gedrag en dat de straf, net als bij complimenten geven, 'op maat' is. Als een jeugd lid bijvoorbeeld iets kapot maakt, laat je hem of haar bijvoorbeeld de schade herstellen of laat je hem of haar een klusje doen voor geld om iets nieuws aan te kunnen schaffen. Je kunt de jongere zelf ook betrekken bij het bedenken van een straf. Let wel op, sommige jongeren bedenken een veel zwaardere straf voor zichzelf dan jij ze gegeven zou hebben.
- Wees consequent in het begrenzen van gedrag, dat zorgt voor duidelijkheid en veiligheid. Handel het liefst net voordat de grens bereikt is, zodat je een jongere de kans geeft zijn of haar gedrag aan te passen. Jongeren zijn altijd op zoek naar grenzen en jij zult moeten aangeven waar die liggen.

Negeren

Soms kan het helpen om negatief gedrag te negeren. Je kunt immers niet op alle slakken zout leggen en kleine dingen gaan ook vaak vanzelf voorbij als je ze negeert. Dit is echter niet altijd het geval. Ga in dat geval op zoek naar de reden waarom een jongere aandacht van je vraagt. Waarom gedraagt de jongere zich zo stoer, schreeuwerig, dwars of clownesk? Het kan voor een jongere lastig zijn om de gevoelens onder woorden te brengen en aan te geven waar daadwerkelijk behoefte aan is. Dit geldt overigens niet alleen voor jongeren, ook volwassenen vinden dit soms nog lastig. Probeer te luisteren naar wat een jongere zegt of bedoelt te zeggen, probeer de reden van het gedrag te achterhalen en bied de jongere een positief alternatief waarmee hij of zij jouw aandacht kan krijgen. De kans is anders groot dat het negatieve gedrag verergert of dat de jongere op zoek gaat naar een andere negatieve manier waarop hij of zij jouw aandacht kan krijgen. Een jongere kan bijvoorbeeld heel dwars zijn, terwijl het juist ergens bang voor is. Dit gedrag negeren, lost het negatieve gedrag niet op, aangezien er geen oplossing komt voor zijn of haar angst.

Reageer wel altijd op gevaarlijk gedrag!

Consequent zijn

Wees voorspelbaar voor de jeugdleden. Dit schept ruimte voor vertrouwen, omdat ze weten hoe je zult reageren en dat je ze serieus zult nemen. Maar wees ook niet te rigide. Er zijn soms goederredenen om af te wijken van een regel.

Structuur

Probeer ook voorspelbaarheid en vaste regelmaat in je opkomst te creëren. Scouting biedt hiertoe meer dan voldoende mogelijkheden, bijvoorbeeld door het openen en het sluiten. Maar je kunt ook denken aan een vaste drinkpauze, het altijd even beginnen met een renspeel na de opening, afsluiten met een rustige activiteit en dergelijke. Dit geeft jongeren ook een handvat wanneer ze zelf een programma moeten maken.

Rust

Zorg voor voldoende rust in je programma. Vooral de jongere jongens in de afdeling zijn lang niet altijd in staat om zelf aan te geven wanneer ze rust nodig hebben. Als begeleider of adviseur heb je dan ook een rol in het bieden van een rustmoment. Bijvoorbeeld door ze even een andere opdracht te geven (zoals even materiaal gaan halen uit het materiaalhoek) of ze even aanspreken voor een kort gesprek. Je zou kunnen denken aan een 'relaxhoek' met bijvoorbeeld een oud zacht bankstel of wat zitzakken, om lekker om tot rust te komen. Voorkom wel dat dit een hangplek wordt en deze plek ten koste gaat van het programma. Durf als begeleiding in te grijpen als dat nodig is, bijvoorbeeld door de jongeren naar bed te sturen.

Afwisseling bieden

Zorg voor afwisseling in het programma. Onderbreek een langer durende activiteit door bijvoorbeeld een korte ijsbreker te doen. Hierdoor voorkom je dat jongeren die snel afgeleid zijn, zich gaan vervelen en dus andere dingen gaan doen. Als je groep nog goed bezig is en je wilt niet de hele activiteit voor één of een paar leden onderbreken, dan kun je er ook voor kiezen om die jongeren even een opdracht voor jou te laten doen (bijvoorbeeld alvast iets gaan opruimen).

Verantwoordelijkheid geven

Maak jongeren verantwoordelijk voor het gehele programma. Maak een aantal 'klierende' jongeren bijvoorbeeld verantwoordelijk voor het goede verloop van een activiteit. Laat het aan een meer ervaren explorer of roverscout over om een minder ervaren lid te begeleiden. Maak het probleem van één persoon tot dat van de hele speltak. Bespreek met alle leden van de speltak hoe je er met elkaar ervoor zorgt dat iedereen mee kan doen, bijvoorbeeld in het geval dat een explorer niet een hele hike met een rugzak kan lopen. Hiermee geef je de leden zelf invloed op het plezier dat ze hebben.

Jongeren zijn vaak heel creatief in het bedenken van oplossingen, daar kun je goed gebruik van maken.

Herhalen

Zorg dat iedereen weet waar het over gaat. Herhaal regelmatig afspraken en zorg dat het voor iedereen duidelijk is. Ondersteun jongeren die iets gaan uitleggen, door ze structuur aan te bieden om iets te presenteren (zie Module 9: Presenteren en uitleggen van activiteiten).

Jongeren die moeilijk leren, vinden het prettig als er vaak wordt herhaald. Laat iemand anders helpen bij dit herhalen. Zo kunnen zij laten zien dat ze het begrepen hebben en de moeilijker lerende explorer helpen. Pas wel op, dat ze de ander niet als 'dom' betitelen! Leg bijvoorbeeld uit dat iedereen dingen heeft die hij of zij goed kan en dingen die hij of zij minder goed kan.

Meer informatie over het uitleggen en begeleiden van een spel of activiteit vind je op de website.

Verduidelijken

Help jongeren om de situatie te ordenen en te duiden. Geef in een onverwachte situatie aan wat er gebeurt en waarom (kort). Voor jongeren die extra aandacht nodig hebben (drukke of moeilijk lerende leden of jongeren met andere gedragsproblemen), is het prettig als ze een situatie kunnen overzien. Ze voelen zich dan meer betrokken bij een activiteit, dan wanneer ze zomaar iets aan het doen zijn.

Rol van de speltak

Bij explorers en roverscouts sta je er als begeleider of adviseur niet alleen voor. De andere explorers en roverscouts kunnen een bepalende rol spelen. Hun invloed op elkaar is enorm groot. Gebruik dat om een proces in een juiste richting te sturen. Werk met buddy's, zodat jongeren steun hebben aan elkaar. Benadruk het gewenste gedrag dat je bij anderen waarneemt. Geef jongeren de kans om te groeien in de verantwoordelijkheid. Het uiteindelijke doel bij explorers en roverscouts is dat ze het zelf doen. Laat hen zien hoe je de bovenstaande punten in het programma aanbrengt en leg uit waarom je dit doet. Bied hen hulp aan waar nodig, maar geef hen ook de kans om te ervaren hoe het is wanneer het even minder gaat. Grijp niet meteen in, maar geef hen handvatten, door middel van het geven van positieve feedback en zelfbestuur.